

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВИХ ОСНОВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Екологічна політика Європейського Союзу на даний час спрямована на реалізацію концепції сталого (відтворюваного, екологорівноваженого) розвитку, тобто такого, «що задовольняє потреби сьогодення, не піддаючи ризику здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби». Сутність такого підходу полягає у прагненні до розвитку трьох його складових – економічного зростання, соціальної інтеграції та екологічного балансу.

У даній статті представлено еволюцію розвитку європейського законодавства щодо захисту довкілля, яке є підґрунтям сучасної екологічної політики Європейського Союзу й багатьох його сучасних проєкологічних заходів та ініціатив в країнах, що стали на шлях сталого розвитку.

Ключові слова: *екологічна політика, екологічне право, охорона довкілля, Європейський Союз, сталий розвиток.*

У другій половині 1980-х років була розроблена Концепція сталого (відтворюваного, збалансованого, стійкого, екологорівноваженого) розвитку з трьома вимірами, а саме: економічного зростання, соціальної інтеграції та екологічного балансу. У доповіді «Наше спільне майбутнє», також відомої як «Доповідь Брундтланд» (1987), ці три виміри закріплено в якості шаблону для використання місцевими, національними та глобальними стратегіями розвитку. Зустріч на вищому рівні в Ріо-де-Жанейро, у 1992 року, консолідувала ці три

«стовпи», як парадигму сталого розвитку. Схвалений цією конференцією «Порядок денний на XXI століття» констатує, що економічне зростання країн світу без жорсткого дотримання вимог ресурсо-екологічної безпеки може призвести до повної деградації та знищення як природи, так і людського капіталу. У 2001 році Джоном Хокінсом було запропоновано «четвертий стовп» сталого розвитку – «культура», який у 2012 р. на Конференції ООН по сталому розвитку «RIO+20» не було визнано, але наразі продовжуються проводитися дослідження та заходи для подальшої можливості обговорення цього питання в 2015 р. [6].

Такий напрям поступу людства зумовлений стрімким розвитком науково-технічного прогресу, в результаті чого до матеріального виробництва залучається дедалі більше невідновлюваних і вичерпуваних природних ресурсів. Теорія сталого розвитку є альтернативою концепції економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю.

Існує багато таких країн, які ставлять на перше місце єдину стратегічну мету – виживання. Вони не сприймають ідею сталого розвитку. Але існує також ряд країн, що декларують досягнення збалансованого варіанту розвитку, кожна з яких зараз знаходиться на різних ступенях: в деяких цей шлях тільки починається, в інших вже розпочався, треті вже стали на шлях сталого економічного розвитку (США, Японія, країни Європейського Союзу).

Екологічна складова парадигми сталого розвитку країн Європейського Союзу знаходить своє відображення в екологічній політиці окремої держави або співтовариства країн. Екологічна політика - це будь-який хід дій для свідомого прийняття (або не прийняття) управління людською діяльністю з метою запобігання, скорочення або пом'якшення шкідливих впливів на природу та природні ресурси, і забезпечення того, щоб антропогенні зміни довкілля не чинили шкідливий вплив на людину [4, с.21].

Сьогодні питання правових основ екологічної політики є актуальними та обговорюваним на різних управлінських та наукових рівнях. Дослідженню

поняття, проблем, перспектив, механізмів та ефективності екологічної політики присвятили свої праці соціологи, економісти, юристи, політологи, екологи тощо. Відмітимо праці таких дослідників, як Н. Джорджеск-Роген, К. Боулдинг, Г. Айрес, Л. Кохрсен, З. Буковські, Л. Мерінг, Н. Кениг-Вітковська, Дж. МасКормик, А. Яблоков, В. Дьомкін та ін.

Проблематика охорони навколишнього середовища відіграє все більш істотну роль у заходах, що приймаються країнами-членами Європейського союзу. Підвищення рівня уваги до цієї сфери підкреслюється в еволюції його перших спільнот, та, пізніше законодавства ЄС з охорони довкілля.

В даному дослідженні зосереджено увагу на представленні розвитку законодавства про охорону довкілля, котре є підставою для екологічної політики ЄС, що прийнята та реалізується в даний час. Це є основною метою даної публікації. Наразі діапазон регулювання дій по охороні довкілля розширюється у багатьох сферах діяльності, і не тільки у тих, що тісно пов'язані з охороною навколишнього середовища. Тому, приймаючи до уваги складність та широту тематики, в наміри авторів не входить опис сукупності заходів, що здійснюються в області захисту довкілля.

Витоки європейського екологічного права йдуть з часів «завжди», тобто людина з початку цивілізації вживала заходи щодо захисту навколишнього середовища. З плином часу цьому процесу було надано формальний характер. Ще за стародавніх часів було створено правову основу для охорони довкілля. Наприклад, першою міжнародною угодою з охорони навколишнього середовища була Конвенція між королем Франції і принцем-єпископом Базеля про охорону лісів і птахів в прикордонних районах у 1781. У 1886 р. відбулася перша багатостороння угода (між Німеччиною, Люксембургом, Нідерландами і Швейцарією) щодо захисту лосося в долині Рейну. Та лише з початком промислової революції почався розвиток законодавства в сфері охорони, як національного, так і міжнародного. Викликано це посиленням негативного впливу діяльності людей на навколишнє середовище та наявністю побічних ефектів, які вже очевидні. Прогресивна індустріалізація, стимулювання

споживчого інтересу, призвели до подальшого розвитку природоохоронних положень, які проявляються в їхній еволюції, від захисту навколишнього середовища до сталого розвитку [1, с. 21].

За початок формування законодавства про охорону довкілля можна прийняти 60-ті роки ХХ ст. Тоді екологічні питання не розглядалися в якості основної проблеми, а в нових законодавчих актах не знаходиться типових посилання на цю проблематику. Необхідно зазначити, що в Договорах про створення Європейської спільноти вугілля і сталі - ЄОВіС (англ. European Coal and Steel Community (ECSC), 1951 р.), Європейського співтовариства з атомної енергії - Євратом (англ. European Atomic Energy Community (EAEC або Euratom), 1957), Європейської економічної спільноти – ЄЕС (англ. European Economic Community, EEC), 1957 р.) немає безпосередніх посилань на охорону навколишнього середовища. Тому надалі не було підґрунтя для створення екологічної політики або певних регулятивних актів, інституціональних рішень у цій галузі. В записах Договорів було лише декілька посилань на екологічні питання, раціональне використання ресурсів (наприклад, ст. 3, ЄОВіС), охорону здоров'я та безпеки (ст. 30-39, Євратом).

Еволюцію європейського екологічного права можна простежити, аналізуючи послідовний розвиток стадій появи первинного законодавства Спільнот і Союзу, на якому розглядалися питання охорони довкілля. Це є [3]:

– I етап (1964-1973 р.р.) - наміри до прийняття програми дій з охорони навколишнього середовища [5, с.98].

– II етап (1974-1987 р.р.) - закінчується з початком Єдиного Європейського Акту (англ. Single European Act, SEA).

– III етап (1988 – 1998 р.р.) - знаходить своє відображення в положеннях Маастрихтського Договору (англ. Maastricht Treaty) або, формально, Договору про утворення Європейського Союзу.

– IV етап (з 1999) - почався з часу набрання чинності Амстердамського договору (англ. Treaty of Amsterdam).

Спостерігаючи послідовність етапів ми бачимо, що проблематика екологічних питань розвивається і стає все більш актуальною. Вже на другому етапі, вперше в історії ЄЕС, було представлено основні положення Закону про охорону навколишнього середовища. У ст. 130-р зазначено, що цілями Європейської економічної спільноти в сфері захисту довкілля повинні бути:

- збереження, захист і поліпшення якості довкілля;
- сприяння в охороні здоров'я людини;
- забезпечення економічного та раціонального використання природних ресурсів.

На третьому етапі невід'ємною частиною став так званий I «стовп» Європейського Союзу - соціальна та економічна «опора», яка стосувалася, зокрема, торговельної політики, конкуренції, соціального забезпечення, зайнятості тощо [2, с. 15-17].

На IV етапі, між інших, введено в дію, Декларацію про зміцнення згуртованості та охорони природного середовища, з урахуванням принципів сталого розвитку. У Ніщцькому договорі (англ. Treaty of Nice) держави-члени ЄС заявили про своє бажання долучитися до цього, щоб відігравати провідну роль у сприянні охороні довкілля в Європейському Союзі та на міжнародному рівні. У наступній, Лісабонській угоді (англ. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community), в ст. 37, читаємо що «високий рівень захисту навколишнього середовища та поліпшення його якості повинні бути інтегровані в політику Союзу і забезпечуватися відповідно до принципів сталого розвитку».

Висновки. Таким чином, концепція сталого розвитку - це досягнення рівноважного стану в доволі складній системі «природа — економіка — соціум». Захист довкілля відіграє все більш важливу роль у зв'язку зі зростанням рівня забруднення та нераціонального використання ресурсів. Законодавчі дії, що спрямовані на охорону навколишнього середовища у країнах-членах ЄС, почалися в 60-х р. XX ст., тривають надалі, та стають все більш динамічними. Прогресуючий розвиток підприємств забезпечується лише

за досягнення розширеного відтворення як у кожному структурному підрозділі, галузі, підприємстві, так і на регіональному чи державному рівні. Відповідно, проблематика екологічних питань стала включатися в ряд секторних політик. Європейській Союз впроваджує багато проєкологічних заходів та ініціатив, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, і розвиток законодавства в даній сфері, повинен неупинно сприяти реалізації прийнятої в ЄС концепції сталого розвитку.

Література:

1. *Bukowski Z. Prawo międzynarodowe a ochrona środowiska./Z. Bukowski-* Toruń.: TNOiK, 2005.- 328 s. — ISBN 8372852391
2. *Ciechanowicz-McLean J. Polityka i prawo ochrony środowiska Unii Europejskiej w XXI wieku/ J. Ciechanowicz-McLean// Polityki i programy Unii Europejskiej./ Ed. by U. Marchlewicz, P. Wensierski- Koszalin.: Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, 2005— 206 s. — ISBN 83-7365-096-2*
3. *Kenig-Witkowska M. M. Prawo środowiska Unii Europejskiej. / M. M. Kenig-Witkowska— Warszawa.: Zagadnienia systemowe, 2005 – 250 s. — ISBN 978-83-7334-413-6*
4. *McCormick John. Environmental Policy in the European Union. / McCormick John — Palgrave Macmillan. The European Series, 2001 – 352 p. — ISBN 9780333772041.*
5. *Mering L., Ochrona środowiska w prawie wspólnotowym i w prawie polskim. Harmonizacja polskiego prawa z zakresu ochrony środowiska z normami prawa Wspólnot Europejskich. / Mering L— Sopot: Wydaw. Prawnicze "Lex", 1999 – 284 s — ISBN 83-7159-316-3.*
6. United Cities and Local Governments, "Culture: Fourth Pillar of Sustainable Development". — Режим доступу : http://agenda21culture.net/index.php?option=com_content&view=article&id=131:cultural-policies-and-sustainable-development-&catid=64&Itemid=58&lang=en. — Дата доступу : 10.03.13. — Назва з екрану.

Экологическая политика Европейского Союза в данное время направлена на реализацию концепции устойчивого (воспроизводимого) развития, то есть такого, «которое удовлетворяет потребности настоящего, не подвергая риску способность будущих поколений удовлетворять свои собственные потребности». Суть такого подхода заключается в стремлении к развитию трех его составляющих – экономического роста, социальной интеграции и экологического баланса.

В данной статье представлена эволюция развития европейского законодательства о защите окружающей среды, которое есть основой современной экологической политики Европейского Союза и многих его современных проэкологических мероприятий и инициатив в странах, которые стали на путь устойчивого развития.

Ключевые слова: экологическая политика, экологическое право, охрана окружающей среды, Европейский Союз, устойчивое развитие.

Е. Мазур-Вержбицка

Е.Н. Олийниченко

ЭВОЛЮЦИЯ ПРАВОВЫХ ОСНОВ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

The ecological politics of European Union is directed on realization of conception of sustainable (reproduced) development now. This is «a development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs». Essence of this approach consists in aspiration to development of three constituents – economy growing, social integration and ecological balance.

In the article presents the evolution of Europe legislation about protecting environment. This evolution is the basis of modern ecological politics of European Union and its many modern pro-environmental steps and initiatives in the countries which are on the path of sustainable development.

Keywords: environmental policy, environmental law, environmental protection, the European Union, sustainable development.

E. Mazur-Wierzbicka

O.M. Oliinychenko

THE EVOLUTION OF THE LEGAL FOUNDATION OF ENVIRONMENTAL POLICIES OF THE EUROPEAN UNION

Одержана редколлегією

lektor.kiev@gmail.com